

II. ANALIZA STANU ISTNIEJĄCEGO

1. Stan badań

Tereny zielone Sanoka nie były dotąd przedmiotem odrębnych badań. Nie wykonywano też szczegółowych studiów pokazujących rozwój przestrzenny miasta i kształtowanych na tym tle terenów zieleni¹⁷. W literaturze przedmiotu pojawiają się wzmianki o zabytkowych założeniach zieleni, do których zaliczono: park miejski i dawny ogród przypałacowy w Dąbrówce Polskiej (oba nie są wpisane do rejestru zabytków) oraz cmentarze, na których pojedyncze nagrobki są objęte rejestrem zabytków (przy ul. Rymanowskiej i ul. Matejki)¹⁸. Edward Zajac w publikacjach lokalnych omawia historię Parku Miejskiego¹⁹ oraz cmentarzy²⁰. Dawny ogród dworski później pałacowy w Dąbrówce Polskiej posiada skromną dokumentację ewidencyjną²¹. Jerzy Piórecki w publikacji o charakterze katalogowym pt. *Ogrody i parki województwa krosnieńskiego*²² zamieszcza charakterystykę przyrodniczą i opisy: parku w Dąbrówce, sanockiego Parku Miejskiego i terenów zieleni skansenu.

2. Struktura przestrzenna i stopień jej zorganizowania

Sanok jest w korzystnej sytuacji, bo jako miasto o liczbie około 42 tys. ludności ma skalę dobrą do życia, zaś środowisko miejskie Sanoka spełnia tak pożądane przez mieszkańców walory środowiska przyjaznego.

Miasto zlokalizowane jest na wschodnim skraju obniżenia Dołów Jasielsko–Sanockich — rozciętego tu doliną Sanu i ograniczonego od północnego–wschodu pasmem Gór Słonnych, a od południowego–zachodu Pogórzem Bukowskim. Rzeźba terenu miasta jest bardzo zróżnicowana pod względem hipsometrycznym i morfogenetycznym, co wynika z budowy tektonicznej i zróżnicowanej odporności skał. W obrębie miasta występują znaczne różnice wysokości: od 290 m n.p.m. w dolinie Sanu do 364 m n.p.m. na Górze Parkowej i 393 m n.p.m. na wzgórzu Glinicy. Pasma Gór Słonnych otaczające miasto od północy sięga do wysokości 575 m n.p.m. Charakterystyczne w krajobrazie są strome skarpy, a w szczególności wysoka na 30 m skarpa wyodrębniająca centrum miasta.

¹⁷ Opracowanie — *Sanok. Dzieje miasta*, praca zbiorowa pod kierunkiem Feliksa Kiryka, Kraków 1995 — nie obejmuje tego zagadnienia. Omówiono tam ogólnie *Rozwój przestrzenny miasta*, s. 393-397.

¹⁸ Wykaz obiektów zabytkowych podany przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków (teraz Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków), Aneks 1. do *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Sanoka*, 1999, op.cit.

¹⁹ E. Zajac, *Historia parku i dzień dzisiejszy*, w: Tygodnik Sanocki, 15 lutego 2001, s. 6, 9; E.Zajac, *Szkice z dziejów Sanoka*, cz. I, Sanok 1998, s. 201-204.

²⁰ E. Zajac, *Szkice z dziejów Sanoka*, op.cit., 162-166.

²¹ *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce, stan 1991 rok*, Warszawa 1992, s. 149, 150.

²² J. Piórecki, *Ogrody i parki województwa krosnieńskiego*, Bolestraszyce 1998, s. 57-60, s. 204.

W obrębie miasta wyróżnić można:

- sterasowaną dolinę Sanu,
- niewysokie wzniesienia rozcięte dolinami dopływów lewobrzeżnych Sanu,
- stoki pasma Gór Słonnych²³.

Obszar miasta przecina San, główna rzeka regionu, która przepływa przez Sanok meandrując z północnego–wschodu na północny–zachód. Szerokość koryta Sanu sięga do 150 m. Dolina Sanu to główny element struktury przyrodniczej terenu, kształtujący też układ przestrzenny miasta.

Ważną funkcję pełnią też ciekły stanowiące system korytarzy ekologicznych łączących pozamiejskie tereny otwarte z doliną Sanu. Na terenie miasta istnieje sieć potoków zasilających San. Największy dopływ lewobrzeżny, Sanoczek, stanowi granicę miasta od północnego–zachodu. Mniejsze lewobrzeżne dopływy mają źródła w zalesionym paśmie Wzgórz Stróżowskich, a wśród nich jedno z większych to potok Płowiecki z Dworzyskiem, uchodzący do Sanu w centralnej części miasta. Liczne prawobrzeżne dopływy, m.in. Bykowiecki, Olchowiecki, Liszniański wypływają z zalesionych Gór Słonnych. Wysięki wód u podnóża wzniesień nawadniają położone w dolinie Sanu torfowiska i lasy łąkowe.

Z punktu widzenia przestrzennej struktury przyrodniczej, na obszarze miasta wydzielić można ułożone pasmowo strefy. Strefa północna — o charakterze przyrodniczym — to koryto Sanu oraz północna część miasta objęta statusem Parku Krajobrazowego Gór Słonnych. Koryto Sanu z terenami nadbrzeżnymi stanowi główny ciąg ekologiczny miasta, będący fragmentem głównego regionalnego ciągu i ważnym połączeniem miasta z terenami sąsiednimi. Główny obszar zasilania przyrodniczego miasta to jego część północna obejmująca tereny otwarte oraz częściowo zabudowane, z dużym udziałem użytków zielonych, zadrzewień i zakrzaczeń oraz przyległe kompleksy leśne. Szczególne znaczenie mają naturalne zespoły leśne z żyznym zespołem buczyny karpackiej, łągi nadrzeczne oraz zespoły szuwarowe i wypełnione wodą starorzecza. Są to tereny występowania cennych gatunków roślin i zwierząt. Pozostałe dwie strefy to — strefa zabudowy miejskiej z Górą Parkową oraz południowego zachodu strefa terenów otwartych rolnych²⁴.

Tab. nr 1. Struktura przestrzenna miasta²⁵

Użytkowanie terenu	Powierzchnia w ha	% powierzchni miasta
1	2	3
Użytki rolne — w tym:	1604	42,4
Grunty orne	1142	30,2
Sady	14	0,4
Łąki trwałe	108	2,9
Pastwiska trwałe	307	8,1
Grunty rolne zabudowane	26	0,7
Rowy	6	0,2
Grunty leśne — w tym:	1253	33,1
Lasy	1222	32,3

²³ *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta Sanoka*, 1999, op.cit., s. 6, 7.

²⁴ *Ibidem*, s. 8, passim.

²⁵ Wg danych z Wydziału Architektury miasta Sanoka, 2004.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

Tab. nr 1. (cd.)

1	2	3
Grunty zadrzewione i zakrzewione	31	0,8
Tereny zabudowy mieszkaniowej	253	6,7
Tereny zabudowy przemysłowej	114	3,0
Tereny zabudowy inne	138	3,6
Zurbanizowane tereny niezabudowane	57	1,5
Tereny rekreacji i wypoczynku	98	2,6
Drogi	181	4,8
Kolej	15	0,4
Tereny komunikacji inne	8	0,2
Wody płynące	29	0,8
Stawy	7	0,2
Nieużytki	12	0,3
Tereny różne	15	0,4
Razem	3783	100,0

Użytkowanie terenu	Powierzchnia w ha	% powierzchni miasta
Obszary prawnie chronione — Park Krajobrazowy Gór Słonnych	1175,42	31,1
Łąki	9,76	
Pastwiska	19,51	
Lasy	1126,60	
Drogi	9,75	
Wody	9,75	

Struktura terenów zieleni wynika z rozwoju przestrzennego Sanoka i pozostaje w ścisłym związku z systemem przyrodniczym miasta. Historyczny układ urbanistyczny w oczywisty sposób zdeterminowany jest topografią. Ukształtowanie i znaczne różnice wysokości terenu, a co za tym idzie naturalna obronność miejsca, to cechy, które w początkowym okresie powstania miasta stanowiły jego atut, a później istotną barierę rozwojową. Charakterystyczny widok zamku, ważny element krajobrazu kulturowego na wysokim brzegu Sanu, często uwidaczniany był przez rytowników i fotografów²⁶ i opisywany w przewodnikach²⁷.

Plan katastralny z 1852 roku — Stadt Sanok in Galizien²⁸ — pokazuje nieduże miasto z czytelnie wykształconym układem i kwadratowym rynkiem. Ówczesne granice Sanoka to: od północy San, od południowego–zachodu Posada Sanocka, od południowego–wschodu

²⁶ Np. M.B.Stęczyński, *Okolice Galicji*, Lwów 1847, s. 54-56, por. też liczne fotografie archiwalne ze zbiorów Muzeum Historycznego m. Sanoka.

²⁷ W roku 1914 Orłowicz napisał o Sanoku *dziś liczy wraz z przedmieściami Posadą Sanocką i Olchowską 12 000 m. (6300 P., 1700 R. i 4000 Ż.)*. Położony pięknie na urwistym wzgórzu nad Sanem — nad miastem dominuje od zachodu góra Mickiewiczą z kopcem, skąd ładny widok. W dawnym zamku (zbudowanym jakoby przez królową Bonę) mieści się starostwo; stoi on nad strómem urwiskiem nad Sanem. Obok mały park z pomnikiem Kościuszki. W rynku pozbawiony jakichkolwiek zabytków kościół Franciszkanów!.../ Okolice piękna i górzysta, urozmaicona szeroką wstęgą Sanu. Na drugim jego brzegu leży Królewska Studnia z ruiną zamczyska myśliwskiego i Olchowce z rządową studnią, za: M.Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Galicji*, Lwów 1914, s. 384.

²⁸ Plan katastralny — Stadt Sanok Galizien, Sanoker Kreis, pomiar 1852, litografia 1854 — Wölsz, Krippel, skala 1:2880, AP Przemyśl, AP Rzeszów.

Posada Olchowska, od wschodu Dąbrówka Ruska i Dąbrówka Polska, a od południa Zabłotce i Międzybrodzie.

W okresie autonomii galicyjskiej następuje silny rozwój ekonomiczny, powstaje szereg inwestycji, w tym linia kolejowa łącząca Galicję z Węgrami (1872), lecz wzmożony ruch budowlany blokowany jest przez ograniczoną powierzchnię terenu przeznaczonego pod zabudowę²⁹. Miasto na przestrzeni stuleci rozszerzyło swoje granice. Obecny układ urbanistyczny to skutek kolejnych przekształceń oraz przyłączania do miasta okolicznych wsi: Posady Sanockiej (część terenu w 1884, 1908, a ukonstytuowanie się — 1912), Posady Olchowskiej (1931), wsi Dąbrówka, która powstała w wyniku połączenia Dąbrówki Ruskiej i Dąbrówki Polskiej (1959)³⁰.

W kształtowaniu przestrzeni miejskiej, dbałości o estetykę i komfort ważna była rola samorządu miejskiego. Na terenie Galicji powstawały Towarzystwa Upiększania Miasta, np. w Przemyślu w 1890 r., a w Sanoku w 1904 r. Towarzystwa te stworzyły Związek Towarzystw Upiększania Kraju, a na zjeździe delegatów Związku, który odbył się w Krakowie w 1913 r. reprezentowane było 11 miast galicyjskich³¹. Sanockie Towarzystwo podejmowało szereg inicjatyw, wśród których głównym zadaniem było zazielenianie miasta, o czym świadczą sprawozdania:

*Jak lat poprzednich tak i w roku ubiegłym pracowaliśmy usilnie nad pomnożeniem i utrzymaniem drzewek w mieście. A nie jest to sprawa tak łatwa, jakby się na pozór zdawało. Wandalizm u nas nie zna granic; w różny sposób poniszczono nam znowu mnóstwo przyjętych, a nawet już dobrze rozrostłych drzewek! Wydział jednak uzbrojony w cierpliwość i wiarę dobrej sprawy nie zraża się niczem.*³² Działania obejmowały teren całego miasta. W sprawozdaniach opisano: *Na placu św. Jana dano żywopłot grabowy, kapliczkę obsadzono grabami, sztachetki krategusem*³³, *stok akacjami, dzięki czemu otoczenie pomnika bohatera w sukmanie stanie się z roku na rok piękniejszym. Na Rynku dosadzono kasztany, a w ulicy Jagiellońskiej lipy*³⁴. Akcję kontynuowano: *Pod niezłomowanym kierownictwem p. St. Rozwadowskiego posadziliśmy niedawno 33 lipy i 14 kasztanów własnym kosztem w rynku, ul. Jagiellońskiej i Podgórzcu. Na koszt funduszu drogowego za naszą inicjatywą będą dosadzone drzewka na drodze do Trepczy. /.../*

Działaniami tymi objęte były też cmentarze:

*Wskutek naszych starań Oddział techniczny c.k. Starostwa obsadził bardzo starannie grabami parkany obu cmentarzy przy ul. Rymanowskiej*³⁵.

Planami objęto też inne tereny publiczne, np.:

*W ostatnich dniach poprosiliśmy także Magistrat o przemienienie obydniemi nieczystościami pokrytego placu Cłowego (obecnie plac Św. Michała) na ogródek z boiskiem w środku dla dzieci, aby otocznie kościoła parafialnego godniejszą raz przybrało szatę.*³⁶

²⁹ E.Zajac, *Szkice z dziejów Sanoka*, Sanok 2000, tam rozdział: *Terytorialny rozwój Sanoka w latach 1852-1961*, s. 242-258; *Sanok. Dzieje miasta*, op.cit. *Rozwój przestrzenny miasta*, s. 393-397.

³⁰ Ibidem, *passim*.

³¹ *Rozwój przestrzenny miast galicyjskich położonych między Dunajcem a Sanem w okresie autonomii galicyjskiej* pod red. Z.Beiersdorfa i A.Laskowskiego, Jasło 2001, *Zarys problematyki*, s. 28; wg: „Architekt”, R 14, 1913 s. 143-144.

³² *Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Upiększenia Miasta Sanoka za czas od 30 kwietnia 1910 do 30 kwietnia 1911*, Sanok 1911, s. 5, 6.

³³ Głogiem.

³⁴ *Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Upiększenia Miasta Sanoka*, 1911, op.cit., s. 3.

³⁵ Ibidem, s. 6.

Prowadzono akcje propagowania idei zazieleniania miasta, podejmowano konkretne działania mające na celu poprawę tego stanu, co dokumentowano w wydawanych sprawozdaniach:

Niezawodnie także sanockie Koło Tow. szkoły ludowej poruszy sprawę szanowania drzewek w swych czytelnicach, a sanockie Tow. pszczelniczo-ogrodnicze rozporządzając obecnie już znaczną ilością drzewek, urządzi wreszcie „święto drzew”, czem najbardziej pożytkowałyby się młodzież dla opiekowania się pracą w kierunku naszym. Ponadto wyłoniła się w Wydziale myśl nadzwyczaj dobra, która — urzęcystwiono — przyczyni się do tego, że w przyszłości będziemy rozporządzać materiałem doborowym i będziemy mogli działać systematycznie: postanowiono mianowicie założyć własną szkołkę, a Magistrat na ten cel udzielił już nawet skrawek gruntu b. odpowiedni³⁷.

W okresie powojennym przystąpiono do porządkowania miasta. Program planu zagospodarowania miasta Sanoka z dn. 22.11.1948 r. przewidywał dla terenów zieleni miejskiej i wiążących się z nimi ważnych elementów kulturowych, takich jak zamek, następujące propozycje:

9. *Odnosnie rozmieszczenia terenów zieleni w mieście wydaje się słusznym układ pasmowo-promienisty miasta, dający kliny zieleni wprowadzające mieszkańca z centrum miasta poprzez kliny parkowe do terenów swobodnie ukształtowanej zieleni obszarów zamiejskich. Obszary na zachód od góry parkowej winny mieć ograniczoną zabudowę tak, by z parku na górę można było wydostać się swobodnie do obszarów zamiejskich.*

10. *Należy stworzyć nowy element kompozycji zieleni w mieście, jakim będzie układ tarasowych założen zielonych rozciągniętych od kościoła parafialnego w kierunku północnym do brzegów Sanu. /.../*

11. *Szczególnie ważnym dla ukształtowania oblicza miasta przez podkreślenie jego oryginalnego położenia na wyniosłym cyplu będzie usunięcie zabudowy z pod wzgórzka kaplicy Szkolnej (dawnej cerkwi grecko-katolickiej) oraz subtelne skomponowanie architektoniczno-plastyczne wzgórzka zamkowego.*

Zamek Sanocki pomimo swej zabytkowej wartości nie tworzy z otoczeniem harmonijnej kompozycji. Wydaje się że wszęch miar pożądanym dokomponowanie potrzebnych akcentów plastycznych w postaci bądź nowej architektury, bądź bogato ukształtowanej zieleni na wzgórzu zamkowym.

12. *Wschodnia skarpa wzgórzka Sanoka jako nadzwyczaj wartościowy element piękna miasta wymaga uporządkowania i ujednoczenia kompozycyjnego. Tyły domów na wzgórzu wymagają architektonicznego i sanitarnego uzdrowienia.*

19. *Potok płynący u stóp wzgórzka Sanockiego przedstawia duży walor pejzażowy i zachowanie jego jest koniecznością ze względu na znaczny obszar tego zlewiska. Pożądane jest mniej sztywne ukształtowanie koryta tego potoku u stóp góry oraz nieodzowny jest zakaz wpuszczania nieczystości do tego potoku³⁸.*

³⁶ Ibidem, s. 6, 7.

³⁷ Ibidem, s. 6.

³⁸ Program planu zagospodarowania miasta Sanoka z dn. 22.11.1948 r., sygnowany przez inż. S.Beksińskiego Kierownika Miejsowego Urzędu Planowania Przestrzennego w Sanoku, inż. Andrzeja Domańskiego Adiunkta Zakładu Urbanistyki Wydziału Architektury przy AGH w Krakowie, architekta Tadeusza Baruckiego projektującego program planu zagospodarowania przestrzennego, passim, (Muzeum Historyczne w Sanoku).

Elementy kompozycji urbanistycznej miasta. Miasto posiada zwartą, czytelną kompozycję. W centrum położony jest niewielki, prawie kwadratowy rynek z przyległym doń placem św. Jana, sąsiadujący z zamkiem wieńczącym skarpe. Skarpa, jako element charakterystyczny, wyznacza granicę starej części Sanoka. Bariera komunikacyjna w postaci arterii tranzytowych Staszica i Królowej Bony blokuje dostęp do północnej — „zielonej” części miasta.

Wyróżniające się elementy kompozycji urbanistycznej miasta to:

- Charakterystyczna sylweta miasta od strony północno–wschodniej, zwieńczona historycznym zespołem budowlanym, z otoczeniem, czyli terenami wzdłuż Sanu stanowiącymi przedpole widoku; zaś od strony południowej sylweta miasta na tle zielonych stoków Góry Zamkowej,
- Góra Parkowa z Parkiem Miejskim i kopcem Adama Mickiewicza; od strony południowej poprowadzono w jej kierunku osiowo kolejno od zachodu ulice: Sienkiewicza, Starą, Jasną, Krzywą, które, podobnie jak idąca skośnie ul. Rymanowska, mają w perspektywie zamknięcie w postaci parku na górze,
- kościoły p.w. Przemienienia Pańskiego, zespół kościoła i klasztoru oo. franciszkanów, zespół zamku i cerkiew p.w. Trójcy Św. oraz dominanty o znaczeniu lokalnym — kościół w Olchowcach i kościół na Posadzie,
- miejskie wnętrza urbanistyczne, głównie przestrzenie publiczne, place i ulice miasta: Rynek, plac św. Jana, plac św. Michała, plac przy pomniku Kościuszki, plac w rejonie zamku i cerkwi, ul. 3 Maja, ul. Piłsudskiego, ul. Kościuszki i ul. Jagiellońska — przestrzenie o zróżnicowanym charakterze i wysokich walorach kompozycyjnych.

Charakterystyka współczesnych terenów zielonych Sanoka

Klasyfikacja typów i rodzajów zieleni miejskiej może być różna z uwagi na przyjęte kryteria i podziały. W niniejszym opracowaniu analizą objęto przede wszystkim tereny posiadające zapisy prawne oznaczające ten sposób użytkowania za podstawowy, czyli tereny zieleni miejskiej o różnym charakterze (parki, tereny rekreacyjno–sportowe, place zabaw i cmentarze), tereny lasów, leśne i obszary sportu.

W przypadku Sanoka analizowano z uwagi na funkcje:

- **Parki i tereny rekreacyjno–sportowe (z placami zabaw dla dzieci), zieleńce, skwery i pasy zieleni przyulicznej oraz cmentarze** — tereny będące w utrzymaniu Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska miasta Sanoka w znakomitej większości stanowiące mienie komunalne (por. tab. nr 2);

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

Tab. nr 2. Przegląd aktualnych działań dotyczących terenów zieleni miejskiej znajdujących się w utrzymaniu miasta

PARKI, TERENY REKREACYJNO-SPORTOWE

Lp.	Rodzaj terenów zieleni	Pow. całkowita w m ² / ³⁹	Stopień zainwestowania	Własność	Uwagi
1	2	3	4	5	6
Dzielnica ŚRÓDMIEŚCIE					
1.	Park Miejski	ok. 100000	Urządzony teren parkowy z kopcem widokowym i standardowym wyposażeniem parkowym (ławki, altana, źródło Chopina, latarnie) Pomnik żołnierzy polskich od ul. Mickiewicza Pomnik Tadeusza Kościuszki od ul. Kościuszki	Komunalna	Reprezentacyjny park miejski
2.	Skarpa u podnóża zamku, od Schodów Franciszkańskich do Schodów Zamkowych z podskarpem do ul. Podgórze	8200	Schody terenowe	Komunalna prywatna	Z wyłączeniem dwóch prywatnych działek
3.	Rynek i zieleniec przy ul. Cerkiewnej	1011	Zieleńce, trawniki, rabaty różane, donice kwiatowe, żywopłot, drzewa, ławki	Komunalna	Trwają dyskusje nad nowym projektem urządzenia Rynku i parkingu podziemnego
4.	Plac Św. Jana	1762	Zieleńce, trawniki, rabaty różane, rabata kwiatowa, żywopłot, drzewa, ławki, alejki spacerowe	Komunalna	
5.	Tereny rekreacyjno-sportowe — ogródek jordanowski za budynkiem Urzędu Miasta		Boisko asfaltowe, plac zabaw dla dzieci, huśtawki, stół do pingponga	Komunalna część przy spółdzielni mieszkaniowej	Zarządzany przez Wydział Oświaty; część zarządzana przez miasto jest ogrodzona
6.	Stadion sportowy przy ul. Żwirki i Wigury			Komunalna	Podlega pod MOSiR
Dzielnica WÓJTOSTWO					
7.	Tereny rekreacyjno-sportowe — ogródek jordanowski przy ul. Langiewicza			Komunalna	Zarządzany przez Wydział Oświaty
8.	Teren rekreacyjno-sportowy przy ul. Białogórskiej		Boiska do koszykówki, siatkówki, stoły do pingponga, lampy, alejki, tereny spacerowe	Komunalna	
Dzielnica OLCHOWCE					
9.	Teren rekreacyjno-sportowy przy ul. Wyspiańskiego w rejonie bloków wojskowych		Boisko do koszykówki i siatkówki, plac zabaw dla dzieci (huśtawki w złym stanie techn.)	Komunalna	

³⁹ Wg materiałów uzyskanych z Urzędu Miasta Sanoka, Wydział Gospodarki Komunalnej.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

Tab. nr 2 (cd.)

1	2	3	4	5	6
10.	Teren rekreacyjno–sportowy przy ul. Przemyskiej		Plac zabaw dla dzieci (boisko do piłki nożnej, karuzela ławki)	Komunalna	Dawniej utrzymanie należało do Rady Dzielnicy, ale przekazano go miastu
Dzielnica BŁONIE					
11.	Błonia nad Sanem (lewy brzeg) teren rekreacyjno–sportowy		Trawnik, boiska do gry w piłkę z bramkami; ławki, kosze na śmieci, stoły pingpongowe, stoliki do gry w szachy, paleniska	Komunalna i prywatna	Większe imprezy sportowe np. Lato z Radiem
12.	Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR) teren ogrodzony, bezpośrednio graniczący z Błoniami		Tereny sportowe, hotel	Komunalna	W zarządzie MOSiR
13.	Teren rekreacyjno–sportowy nad Sanem przy ul. Okrzei	8570	Ławki, paleniska, stoliki do gry w szachy, stół pingpongowy, miejsce plażowania	Komunalna	Teren pomiędzy torami kolejowymi a Sanem, miejsce plażowania
Dzielnica POSADA					
14.	Miejski Klub Sportowy „Stal” Sanok — stadion sportowy		Tereny sportowe		Teren w utrzymaniu i w zarządzie klubu sportowego
Dzielnica ZATORZE					
15.	Tereny rekreacyjno–sportowe przy ul. 800–lecia, ograniczone torami		Huśtawki, zjeżdżalnia, boiska, kosz do gry	Komunalna	
16.	Tereny rekreacyjno–sportowe przy ul. Kenara (Jerozolima)	8500	Boisko, plac zabaw, urządzenia sportowe	Komunalna	Pomiędzy osiedlem domków jednorodzinnych a ogródkami działkowymi
Dzielnica DĄBRÓWKA					
17.	Tereny rekreacyjno–sportowe pomiędzy ulicami Konopnickiej i Jarzębinową		Zdewastowany plac zabaw	Komunalna	Tereny w zamyśle mają być urządzone
18.	Teren sportowo–rekreacyjny przy ul. Witosza, Glinice	5500 boisko + 7960	Boiska sportowe, bramki, kosze do koszykówki, zadaszona wiata wybudowana z funduszy Rady Dzielnicy Dąbrówka	Komunalna	
19.	Teren sportowo–rekreacyjny przy ul. Struga	1500	Boisko sportowe do gry w piłkę nożną, bramki	Komunalna	
20.	Teren rekreacyjno–sportowy przy ul. Okołowiczówka		Boiska sportowe — do koszykówki i siatkówki, stół do pingponga, plac zabaw dla dzieci, huśtawki, przepłotnie	Komunalna	

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

ZIELEŃCE, SKWERY, PASY DROGOWE

Lp.	Rodzaj terenów zieleni	Pow. całkowita w m ²	Stopień zainwestowania	Własność	Uwagi
1	2	3	4	5	6
Dzielnica ŚRÓDMIEŚCIE					
21.	Skwer przy ul. Jagiellońskiej, obok Hotelu Jagiellońskiego — obok dawnej apteki	3282,5	Trawnik, krzewy, pawilony handlowe	Komunalna	W pawilonie handlowym dawniej była apteka stąd nazwa zieleńca obok dawnej apteki
22.	Zieleniec przy ul. Jagiellońskiej przy restauracji „Karpacka”	2694	Trawnik, rabata różana, rabata bylinowa, rabata kwiatowa, żywopłot, drzewa	Komunalna	
23.	Zieleniec u zbiegu ulic Słowackiego i Jagiellońskiej — obok bud. Baranowicza	1078,5	Trawnik, rabata różana	Komunalna	Z zieleńcem graniczył budynek Baranowicza, niemal naprzeciw jest zieleniec, tzw. „Karpacka”
24.	Zieleniec przy ul. Zamkowej	1176	Trawnik, żywopłot, rabaty różane, donice kwiatowe, ławki, parking	Komunalna	W pobliżu zamku
25.	Zieleniec przy ul. Lenartowicza — wokół Biblioteki Miejskiej	2145	Trawnik, żywopłot, krzewy ozdobne, rabaty kwiatowe, pomnik Grzegorza z Sanoka, alejki, schody	Komunalna	Biblioteka jest obiektem zabytkowym
26.	Skwery wzdłuż ul. Piłsudskiego	220	Trawniki, żywopłoty, drzewa, rabaty kwiatowe	Komunalna	W okolicach Parku Miejskiego
27.	Tereny zieleni wokół gimnazjum przy ul. Sobieskiego			Komunalna	Utrzymaniem zajmuje się szkoła
28.	Teren przy Sanockim Domu Kultury przy ul. Mickiewicza			Komunalna	Utrzymaniem zajmuje się Dom Kultury
29.	Zieleniec przy ul. Mickiewicza z pomnikiem WOP	299	Trawnik, żywopłoty, stare drzewa, pomnik	Komunalna	Sąsiaduje z terenem SDK
30.	Zieleniec przy ul. Kościuszki, pomiędzy ulicami Daszyńskiego a Gieli – przy Sanockim Domu Handlowym (SDH)	1913	Trawnik, drzewa, krzewy, rabaty różane i kwiatowe, skalniak, alejki spacerowe, ławki pomnik	Komunalna	W planie fontanna, którą mają ufundować rzemieślnicy
31.	Zieleniec przed budynkiem MOPS przy ul. Zamkowej	303	Trawnik, krzewy, drzewa		
32.	Zieleniec przy ul. Orzeszkowej	415,65	Trawnik, krzewy		
33.	Zieleniec przy skrzyżowaniu ul. Mickiewicza i ul. Staszica	178,26	Trawnik		
34.	Zieleniec przy ul. Mickiewicza obok II Liceum Ogólnokształcącego	334	Trawnik, rabaty różane		

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

ZIELEŃCE, SKWERY, PASY DROGOWE (cd.)

1	2	3	4	5	6
35.	Zieleniec przy ul. Kościuszki — naprzeciw „Rolnika”	477,5	Trawnik, skarpa, ławki, plac żużlowy	Komunalna	W pobliżu siedziby Starostwa
36.	Zieleniec przy ul. Rymanowskiej — wzdłuż ogrodzenia szkoły i przedszkola, trawnik przy budynku p. Gruszczyńskiej i skwerek u wylotu ul. Jana Matejki		Trawnik	Komunalna, prywatna	
37.	Zieleniec przy ul. Rymanowskiej — naprzeciwko cmentarza	1353	Trawnik, rabata różana	Komunalna	Przeznaczony do likwidacji — planowane rondo drogowe
38.	Zieleniec przy ul. Konarskiego — obok szpitala	578,7	Trawnik, żywopłot, rabata różana, drzewa	Komunalna	
39.	Skwerek przy ul. Żydowskiej — nad szaletami i skarpa przed szaletami przy placu Św. Michała	321,5	Trawnik, żywopłot, krzewy	Komunalna	W okolicy szale-tów miejskich
Dzielnica WÓJTOSTWO					
40.	Zieleniec pomiędzy ulicami Traugutta i Staszica (skarpa, zieleńce, koło parkingu przy sklepie ze sprzętem AGD)	300,5	Trawnik, skarpa, żywopłoty, parking	Komunalna	
41.	Zieleniec przy ul. Armii Krajowej i ul. Staszica–Poprzecznej	700	Trawnik, żywopłot	Komunalna	
42.	Zieleniec przy ul. Traugutta i ul. Białogórskiej wzdłuż Sanu (lewy brzeg)	3405	Trawnik, żywopłot, krzewy, ławki	Komunalna	Potencjalny teren spacerowy
43.	Pas zieleni wzdłuż Sanu (lewy brzeg) od ul. Traugutta do ujścia potoku Kiczury		Nieużytek koszony	RZGW Komunalna	Potencjalny teren spacerowy
44.	Zieleniec przy ul. Rybickiego wzdłuż Sanu (prawy brzeg) od ujścia potoku do końca ogródków działkowych	40025	Trawnik, drzewa, rów przydrożny, ciek wodny	Komunalna	Potencjalny teren spacerowy
45.	Zieleniec wzdłuż Sanu (prawy brzeg)		Trawnik	RZGW Komunalna	Plaźowanie
46.	Zieleniec przy ul. Gorazdowskiego i ul. Jana Pawła II — przy parkingu przy kościele p.w. Chrystusa Króla	1857	Trawnik, rabaty różane, krzewy iglaste, donice kwiatowe, alejka spacerowa, parking	Komunalna	
47.	Zieleniec przy skrzyżowaniu ul. Jana Pawła II i ul. Kopernika	500	Trawnik	Komunalna	
48.	Zieleniec przy ul. Mickiewicza „Głogi”	350	Trawnik, drzewa	Komunalna	Pas drogowy
49.	Różanka przy ul. Jana Pawła II — pomiędzy parkingiem a chodnikiem	150	Rabata różana, trawnik	Komunalna	

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

ZIELEŃCE, SKWERY, PASY DROGOWE (cd.)

1	2	3	4	5	6
Dzielnica OLCHOWCE					
50.	Skwer przy ul. Przemyskiej — pomnik w Olchowcach, przed kościołem (d. cerkiew)	663	Trawnik, żywopłot, pomnik	Komunalna	
Dzielnica BŁONIE					
51.	Teren wzdłuż Sanu ograniczony przemysłową ulicą z płyt		Trawnik	Komunalna	Potencjalny teren spacerowy
52.	Zieleńce przy ul. Kochanowskiego	386	Trawnik, żywopłot	Komunalna	Pas drogowy
Dzielnica POSADA					
53.	Zieleniec „plamy” przy ul. Lipińskiego	2090	Różanka, krzewy, trawnik, żywopłot	Komunalna	
Dzielnica ZATORZE					
	Brak				
Dzielnica DĄBRÓWKA					
54.	Zieleniec przy cmentarzu żydowskim przy ul. Głogowej			Komunalna	
55.	Zieleniec pomiędzy torami a ul. Krakowską	13380	Trawnik	Komunalna, prywatna, część to pas drogowy	Część zagospodarowana, w części tylko podstawowe zabiegi pielęgnacyjne
56.	Zieleniec przy ul. Krakowskiej — wokół pomnika poległych milicjantów	1219,5	Trawnik, rabata różana, żywopłot, pomnik, alejki i plac przed pomnikiem	Komunalna	
57.	Tereny zieleni wokół szkoły przy ul. Piastowskiej				Szkoła utrzymuje zielen

CMENTARZE

Lp.	Rodzaj terenów zieleni	Powierzchnia całkowita w m ²	Uwagi
1	2	3	4
Dzielnica ŚRÓDMIEŚCIE			
1.	Kompleks cmentarzy komunalnych zamknięty pomiędzy ulicami: Rymanowską, Dmowskiego, Kiczury, Głogową i Dąbrowiecką ⁴⁰	79.300	Nowych miejsc pod pochówki brak, wykorzystywane są jedynie miejsca wcześniej zarezerwowane Stary cmentarz przy ul. Rymanowskiej rzym.kat./gr.kat pow. 2,49 ha – pojedyncze nagrobki wpisane do rejestru zabytków A-31/82 Stary cmentarz ul. Matejki rzym./prawosl. o pow. 1,57 ha – pojedyncze nagrobki wpisane do rejestru zabytków A-32/82

⁴⁰ Cmentarz przy ul. Rymanowskiej założono w 1896 wg projektu inż. Władysława Beksińskiego, wydał on wówczas ogólne zasady zakładania i urządzania nowych cmentarzy, wg. E.Zajac, *Szkiełce z dziejów Sanoka*, Sanok 1998, s. 165.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW ZIELONYCH MIASTA SANOKA

Opracowano w Zakładzie Krajobrazu Miejskiego i Stref Podmiejskich,
Instytutu Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, 2004

CMENTARZE (cd.)

1	2	3	4
Dzielnica OLCHOWCE			
2.	Cmentarz jeńców radzieckich przy ul. Chrobrego i ul. Łokietka	3.569	Obiekt odrestaurowany przez władze rosyjskie w 2003 r.
3.	Cmentarz komunalny przy ul. Kółkowej	19.423	Pod pochówki wykorzystywana jest pow. 7.200 m ²
Dzielnica POSADA			
4.	Cmentarz komunalny przy ul. Lipińskiego	15.066	
Dzielnica DĄBRÓWKA			
5.	Cmentarz żydowski przy ulicach Kiczury i Głogowej	1.680	Nieczynny
6.	Cmentarz komunalny w rejonie ul. Konopnickiej	92.640	Pod pochówki wykorzystywana jest pow. ok. 30.000 m ² , cmentarz funkcjonuje od 2000 r.
7.	Cmentarz parafialny przy Alei Najśw. Marii Panny, przy kościele i cerkwi	3.000	

- **Tereny leśne** — w tym głównie fragment Parku Krajobrazowego Gór Słonnych; grunty leśne na terenie miasta zajmują powierzchnię ok. 1206 ha, z czego ok. 15 ha to lasy chłopskie, zaś pozostała część leży na terenie Parku Krajobrazowego Gór Słonnych. Lasy są częściowo w Zarządzie Rady Dzielnicy Olchowce, a nadzór nad nimi pełnią Lasy Państwowe — Nadleśnictwo Brzozów;
- **Tereny sportowe**, gdzie można uprawiać różnego rodzaju sporty, posiadają różnych zarządców. Są to m.in.:
 - Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR), w skład którego wchodzi sztuczny tor jazdy szybkiej na lodzie, zespół basenów sportowych — obiekt kryty — basen 25x10 m, brodzik dla dzieci 10x8 m, zaplecze socjalno-sanitarne z kawiarnią, oraz obiekt otwarty — basen 50x20 m, brodzik dla dzieci 10x10m wraz ze zjeżdżalnią oraz hotel, schronisko, kemping, stadion sportowy z zapleczem technicznym (Aleja Wojska Polskiego i ul. Żwirki i Wigury);
 - kryte lodowisko sztuczne, użytkowane przez klub hokejowy „SKH Sanok” w centrum miasta przy ul. Mickiewicza;
 - stadion sportowy ZKS „STAL–HERB Sanok” przy ul. Stróżowskiej oraz hala sportowa Zespołu Szkół Technicznych przy ul. Stróżowskiej;
 - korty tenisowe, ul. Mickiewicza;
 - kąpieliska na Sanie.

- **Ogródki działkowe** — na terenie miasta znajduje się 26 obiektów⁴¹:

Tab. nr 3

Lp.	Nazwa ogrodu	Dzielnica
1.	Bartek	Posada
2.	Bratek POM	Dąbrówka
3.	Bratek ZM	Dąbrówka
4.	Relaks SI	Dąbrówka
5.	Sokół	Dąbrówka
6.	Naftowiec I	Posada
7.	Naftowiec II	Posada
8.	Króla Jana III Sobieskiego	Posada
9.	Stokrotka	Posada
10.	Chwaścik	Posada
11.	Kalina	Posada
12.	Krokus	Posada
13.	Mikołaja Reja 2	Posada
14.	Mikołaja Reja 1	Posada
15.	Relaks WZSR — Stawiska	Posada
16.	Rozkwit	Posada
17.	Jaśmin	Posada
18.	Aronia	Posada
19.	Sosenki	Olchowce
20.	Sosenki JW.	Olchowce
21.	Biała Góra	Wójtostwo
22.	Kiczury	Wójtostwo
23.	Tulipan	Wójtostwo
24.	Mikołaja Reja	Wójtostwo
25.	Irys	Dąbrówka
26.	Kiczury	Wójtostwo

Merytoryczny nadzór nad gospodarką i kształtowaniem terenów zieleni w Sanoku pełni Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Sanoka, współpracując z Wydziałem Architektury. Obszary podległe Wydziałowi to głównie własność komunalna gminy m. Sanok, choć jest to także niewielki procent terenów należący do osób prywatnych. Należy dążyć do ich scalenia poprzez wymianę lub wykup. W opiece Wydziału pozostają też cmentarze komunalne i wyznaniowe. Na terenie miasta jest też jeden cmentarz parafialny. Wydział Ochrony Środowiska jest dysponentem funduszy zatwierdzanych przez Radę Miasta na utrzymanie, bieżącą pielęgnację i remonty terenów zieleni. Podejmowane są też starania o uzyskanie funduszy z innych źródeł finansowania, m.in. z funduszy pomocowych z UE i ochrony środowiska.

W przypadku obiektów zabytkowych i objętych ochroną poprzez formy ochrony przyrody, we wszelkich działaniach uczestniczą także: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabyt-

⁴¹ Wg spisu oprac. w Wydziale Architektury m. Sanoka, 2004.

ków, Wojewódzki Konserwator Przyrody oraz Zarząd Zespołu Parków Krajobrazowych w Przemyślu i Nadleśnictwo Brzozów.

Zapis w planach i studium uwarunkowań — terenów parkowych, ogrodów działkowych, terenów sportowych, cmentarzy — nie daje pełnego obrazu zieleni w mieście. Taki sposób oceny nie jest też zgodny z rzeczywistym stanem, gdyż każdy z innych podstawowych rodzajów przeznaczenia (zabudowa mieszkaniowa o różnej intensywności, usługi, tereny rolnicze) dopuszcza na swoim terenie zielen publiczną. Dopiero uwzględnienie stanu faktycznego pozwala w całości ocenić system terenów zieleni w mieście.

- **Zielen przyuliczna** utrzymywana i pielęgnowana jest głównie przez zarządców. (por. tabela nr 2, gdzie wymieniono pasy drogowe w zarządzie Urzędu Miasta).

W granicach administracyjnych miasta Sanoka znajdują się 4 rodzaje dróg:

- drogi krajowe (dł. 11 km); — zarządzane przez Dyрекcję Okręgową Dróg Publicznych w Rzeszowie,
 - drogi powiatowe (dł. 26,7 km) — administrowane przez Powiatowy Zarząd Dróg Publicznych,
 - drogi lokalne miejskie (dł. 52 km) — zarządzane przez Urząd Miasta Sanoka,
 - drogi wewnętrzne (osiedlowe o dł. 2 km) — zarządzane przez administrację osiedli mieszkaniowych⁴².
- **Zielen wzdłuż rzeki i potoków.** Rzeka San podlega Regionalnemu Zarządowi Gospodarki Wodnej w Krakowie, Inspektoratowi w Przemyślu, także w zarządzie tej jednostki jest koryto potoku Płowieckiego. Pozostałe tereny koryt potoków mają różnych zarządców.
 - **Tereny zieleni o charakterze zabytkowym i chronionym, posiadające własnych zarządców:**

- **Park podworski (pałacowy) w Dąbrówce Polskiej.** Po wojnie w 1959 r. przyłączono do Sanoka Dąbrówkę i wtedy na terenie miasta znalazło się dawne historyczne założenie dworskie w Dąbrówce Polskiej⁴³. W oparciu o materiały historyczne prześledzić można przekształcenia tego zespołu. Dawny układ o kompozycji geometrycznej pokazuje plan katastralny z 1852 r.⁴⁴ Plan ten pozwala wyodrębnić charakterystyczne elementy kompozycji: ogród podzielony na trzy części: dwie skrajne, o układzie geometrycznym i ogród użytkowy (przede wszystkim sad) oraz aleję dojazdową do założenia. W jednym z ogrodów geometrycznych widoczny jest charakterystyczny układ dwóch spleających się kół (ósemka) i, jak domniemywa J. Piórecki, każde z kół leżało na innym tarasie, a łączyła je styczna do obu ścieżka, pozostałe ścieżki odchodzą promieniście od kół. W centrum jednego z kół znajduje się klomb, w drugim — samotnik. Druga część geometryczna ma układ 6-kwaterowy z prostokątnym placykiem na przecięciu się ścieżek i altanę. Ogrody geometryczne rozdziela sad. Całe założenie obsadzone jest szpalerami.

⁴² *Strategia rozwoju miasta Sanok*, Rzeszów-Sanok 2000, s. 27.

⁴³ A. Zachariasz *Plany katastralne ogrodów jako świadectwo rozwoju idei „ogrodu angielskiego” (na przykładzie Beskidu Niskiego i Pogórza)* praca doktorska, Kraków 1996, promotor: prof. J. Bogdanowski; J. Piórecki, *Ogrody i parki województwa kraśnińskiego*, op.cit., s. 57-60.

⁴⁴ Plan katastralny — Dąbrówka Polska in Galizien, 1852, skala 1:2880, AP w Przemyślu.

Ewidencja wykonana przez J. Pióreckiego w latach 70. pokazuje, że układ geometryczny ogrodu został przekształcony, choć można odczytać w układzie terenu i drzewostanu dawną kompozycję. Jak pisze Piórecki, najcenniejsze drzewa zachowały się na dolnym tarasie, m.in. sosny wejmutki, sosny czarne, dąb czerwony, żywotnik zachodni, kasztanowce: biały i gładki, świerk kłujący odm. srebrzystej i białej, zaś na tarasie średnim: modrzewie europejskie, klony jawory, sosny czarne, a przed pałacem okazała surmia bigoniowata.

Obszar ten to bez wątpienia **drzewostan o charakterze parkowym** (wg spisu *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce* — o pow. ok. 5 ha)⁴⁵ — cenny przyrodniczo fragment miasta o śladach historycznej kompozycji, wyraźnie odznaczający się w krajobrazie komponowanymi grupami drzew, m.in. grupą sosen wejmutek i czarnych na dolnym tarasie, widocznych z ul. Krakowskiej, gdy zmierzamy z Krosna w kierunku centrum Sanoka.

Teren ten obecnie zajmują firmy i hurtownie. Jest to potencjalny obszar do rewitalizacji i zagospodarowania jako teren zieleni ważny dla miasta i dzielnicy, który po lepszym rozpoznaniu historycznym i analizie potrzeb mieszkańców mógłby zostać zaadaptowany jako element systemu zieleni miejskiej, np. jako park edukacyjny, tematyczny — pokazujący elementy historycznego ogrodu dworskiego⁴⁶.

- **Park Etnograficzny Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.** Założony w 1958 r., obejmuje obszar 38 ha. Rozmieszczono tu ok. 120 obiektów i zespołów z Karpat i Pogórza pochodzących z XVII–XX w. Tematycznie obszar dzieli się na 5 sektorów odpowiadających poszczególnym grupom etnograficznym (Bojkowie, Łemkowie, Pogórzanie Zachodni i Wschodni, Dolinianie)⁴⁷. Zlokalizowany pod Białą Górą, w obrębie naturalnych zbiorowisk leśnych z dominacją buka w wyższych partiach oraz zaroślowych na dawnym tarasie zalewowym Sanu. W lesie, na stokach, licznie występują naturalne płaty z tojadem, przytulią, kopytnikiem, czeremchą i trzmieliną. Wokół kościołów i cerkwi oraz dworów i chat chłopskich odtworzono roślinność, urządzono ogrody⁴⁸. Obszar stanowi atrakcyjny element systemu zieleni miejskiej.
- **Park Krajobrazowy Gór Słonnych** utworzony został rozporządzeniem Wojewody Krosnieńskiego w 1992 r. na powierzchni 38 096 ha, w 1996 r. rozszerzono jego zasięg i obecnie powierzchnia ta wynosi 51 392 ha. Obszar parku obejmuje w całości lub części gminy województwa podkarpackiego: Lesko, Olszanicę, Sanok, Tyrawę Wołoską, Ustrzyki Dolne oraz Sanok–miasto. Według podziału fizjograficznego park obejmuje północne fragmenty Gór Sanocko–Turczańskich przechodzących w Pogórze Przemyskie. Na obszarze parku występują typowe dla Karpat Wschodnich pasma górskie: Gór Słonnych i Chwaniowa. Rusztowo uformowane grzbiety górskie ułożone z kierunku północnego–zachodu na południowy–wschód poprzecinane są siecią rzek i potoków będących dopływami Sanu

⁴⁵ *Parki i ogrody zabytkowe w Polsce...*, op.cit., s. 149.

⁴⁶ A.Zachariasz, *Ogród dworski - wybrane charakterystyczne elementy i motywy*, w: *Dwór polski*, Kielce 2002, s. 353-375.

⁴⁷ *Park Etnograficzny w Sanoku*, Informator – Plan rozmieszczenia i opis obiektów, opracowanie B.Gagatko, b.r.w.; *Strategia rozwoju miasta Sanok*, op.cit, s. 31.

⁴⁸ J. Piórecki, *Ogrody i parki województwa krosnieńskiego*, op.cit., s. 204.

i Wiaru. Zachodnia granica parku biegnie doliną Sanu od Monasterca po Dobrą Wschodnią. Zbiorowiska leśne porastające doliny, pogórza i niewysokie góry tworzą piętrowy układ roślinności⁴⁹.

Warto wspomnieć jeszcze o dwóch elementach potencjalnego systemu terenów zieleni, które mają różnych właścicieli, choć w części pozostają w zarządzie Urzędu Miasta.

- **Dolina Sanu** — korytarz ekologiczny, potencjalny park linearny, którego przekształcenie w bulwary wymaga uregulowania spraw własnościowych. Strategia rozwoju miasta Sanoka zakłada uporządkowanie brzegów Sanu w granicach miasta; także w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym przewidziane jest zagospodarowanie brzegów rzeki San, w ramach którego planuje się ścieżki rowerowe,
- **Skarpa** — ważny element systemu przyrodniczego, którego przekształcenie w teren publicznie dostępny i właściwa pielęgnacja wymaga uregulowania spraw własnościowych.

Stopień zorganizowania struktury przestrzennej terenów zieleni w Sanoku można oceniać w dwu różnych ujęciach: ogólnym, obejmującym całość systemu, i szczegółowym, odnoszącym się do stopnia urządzenia jego elementów składowych.

Żaden z nich nie jest w pełni zadowalający i nie zaspokaja potrzeb mieszkańców, nie jest też wystarczająco atrakcyjny dla potencjalnych turystów. Brak jest ciągłości i spójności, elementy składowe systemu nie są też urządzone w stopniu zadowalającym. Istnieje duży potencjał, ale ważne staje się program i jego rozmieszczenie w obrębie systemu.

⁴⁹ *Pieszę wędrowniki po szlakach turystycznych Parku Krajobrazowego Gór Słonnych* Przemyśl 2004, s. 5. Powyżej 500 m. n.p.m. szatę roślinną tworzy piętro regla dolnego, które stanowią lasy bukowe i bukowo-jodłowe z runem charakterystycznym dla żywej buczyny karpackiej. Roślinność występująca do 500 m. n.p.m. stanowi piętro pogórza, którego wyższe partie porasta podgórska forma buczyny karpackiej, niższe zaś — grądy odmiany wschodniokarpackiej. W dolinach rzecznych występują głównie zarośla wiklinowe i nadrzeczna olszynka karpacka. Wysoki stopień naturalności tego terenu wyraża się dużym bogactwem florystycznym, liczącym ok. 900 gatunków roślin naczyniowych, w tym wielu gatunków górskich, podgórskich i pontyjskich. Na tych stosunkowo niewielkich wysokościach występuje aż 68 gatunków górskich, w tym 5 subalpejskich i 45 reglaowych. Wschodniokarpacki charakter zbiorowiskom roślinnym parku nadają gatunki wschodnie, m.in. groszek wschodniokarpacki, smotrawa okazała, lulecznica kraińska i żywokost sercowaty. Florę pontyjską reprezentuje 79 gatunków kserotermicznych, z których należałoby wymienić: czosnek zielonawy, przelot pospolity, kłosownicę pierzastą, kruszczyk siny, dzwonek brzoskwiniolistny, wilczomlec lancetowaty, goryczkę krzyżową oraz miódownik melisowaty. Por. też. *Strategia rozwoju m. Sanoka*, s. 9.